

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΓΚΑΝΑΡΗ

του Χρυσάνθου Α. Χρήστου
Ακαδημαϊκού

ΜΙΑ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΣΟΥΡΕΑΛΙΣΜΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ, ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΝΔΥΑΣΜΩΝ, ΥΠΑΙΝΙΚΤΙΚΩΝ ΤΥΠΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΥΠΩΣΕΩΝ.

Καλλιτέχνης με εξαιρετικές σπουδές στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας, μαθητής του Παρθένου στη ζωγραφική και του Κεφαληνού στη χαρακτική, του Παπαλουκά και του Κλώνη στη σκηνογραφία, ο Γιάννης Μαγκανάρης μάς έχει δώσει έργα με πλούσιες εκφραστικές προεκτάσεις. Αλεξανδρινός ο Γιάννης Μαγκανάρης που γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια τό 1918, αλλά με σπουδές στην Ελλάδα, και μετά τον γυρισμό του στην Αλεξάνδρεια πρωτοστάτησε σε κάθε κατηγορίας πολιτιστικές εκδηλώσεις. Μάλιστα, πέρα από την ζωγραφική, ασχολήθηκε και με την λογοτεχνία, ιδιαίτερα με την μελέτη του έργου του Καβάφη και του Τσίγκα, όπου διακρίθηκε για τις πρωτότυπες και γόνιμες θέσεις του.

Παρουσίασε την ζωγραφική του σε πολλές εκθέσεις στην Αίγυπτο, την Ελλάδα, αλλά και σε άλλα κέντρα, με επιστέγασμα την μεγάλη αναδρομική έκθεσή του, που εγκαινιάστηκε τον Σεπτέμβρη του 2009 στην Αθήνα στο Μέγαρο Ευνάρδου. Έφυγε από τον κόσμο μας στην Αθήνα τό 2007. Αλλά τά χαρακτηριστικά στοιχεία του έργου του, που μάλιστα ο ίδιος ο καλλιτέχνης προτιμούσε να τό εργάζεται και να τό δίνει σε ένότητες, κάτι όχι τόσο ασυνήθιστο και για πολλούς άλλους καλλιτέχνες και όχι μόνο της εποχής μας, και με τίτλους όπως Νερά, Σύννεφα, Πέτρες, μάς επιτρέπει να πλησιάσουμε και να μελετήσουμε καλύτερα ή εξαιρετική έκδοση της Πολιτιστικής και Μορφωτικής Δράσης ΑΝΑΠΛΟΥΣ, Γιάννης Μαγκανάρης 2009. Πρόκειται για μία τετράγλωσση έκδοση, στα Έλληνικά, Αγγλικά, Γαλλικά και Αραβικά, που χωρίς φυσικά να παρουσιάζει όλη την έκταση της καλλιτεχνικής δημιουργίας του καλλιτέχνη - εκατοντάδες λάδια και άλλες τεχνικές και χιλιάδες σχέδια - μάς δίνει τή δυνατότητα και την ευκαιρία να γνωρίσουμε τά καθοριστικά χαρακτηριστικά της όλης πορείας του. Και ακόμη να διαπιστώσουμε τον ήρεμο και καθαρά προσωπικό τρόπο με τον όποιο συνεχίζονται οι αναζητήσεις του, από την μαθητεία του στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και από τό πνεύμα της ζωγραφικής του Παρθένου και από τον χαρακτήρα της γραμμής του Κεφαληνού στο όλο και σαφέστερα ελεύθερο και προσωπικό ζωγραφικό ιδίωμα ακόμη και από τις προσπάθειες καλλιτεχνών των πρωτοποριακών τάσεων.

Δέν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Γιάννης Μαγκανάρης κινείται στα πλαίσια των ρεαλιστικών τύπων και έχει ιδιαίτερη προτίμηση στην προσωπογραφία, στην όποια άλλωστε δέν μπορεί παρά να μένει πιστός στην όπτική πραγματικότητα. Σε χαρακτηριστικές εργασίες του, ιδιαίτερα σε μολύβια και κάρβουνα, όπως ή *Αυτοπροσωπογραφία* του, ή *Προσωπογραφία της Αδελφής* του και της *Μητέρας* του, διαπιστώνεται εύκολα πέρα από την έξωτερική πιστότητα και την ρεαλιστική ακρίβεια ότι ο καλλιτέχνης αποβλέπει και κατορθώνει να μεταφέρει στον θεατή και κάτι από τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των προσώπων, δηλαδή έχει την δυνατότητα μιας κάποιας ψυχολογικής διεύδυσης. Έτσι, στην *Αυτοπροσωπογραφία* του, τό πρόσωπο με τά καλοκτενισμένα μαλλιά, τά ζωηρά μάτια, τή σχετικά μεγάλη μύτη, τά βαρεία χείλη και τό ένεργητικό πηγούνι, αποκαλύπτουν άνθρωπο θεληματικό βέβαια για τον έαυτό του και τις δυνατότητες του, αποφασισμένο να κερδίσει τή ζωή. Ακόμη και ή απόδοσή

του στά τρία τέταρτα και ή όλη έκφραση του προσώπου, οδηγούν στην ίδια ουσιαστικά διαπίστωση. Απεναντίας, στην προσωπογραφία της αδελφής του, διακρίνεται διστακτικότητα, αμφιβολία, τόσο στά μάτια όσο περισσότερο στά σφιγμένα κάπως χείλη, και μία κάποια άμηχανία στό βλέμμα. Σέ άλλες προσωπογραφικές του προσπάθειες δεν λείπουν και στοιχεία ιδεαλιστικά, όπως σε μερικές περιπτώσεις και μία κάποια τάση για σχηματοποίηση. Αυτό σημειώνεται πιο χαρακτηριστικά σε έλαιογραφίες του με διαφόρων κατηγοριών θέματα, ανθρώπινα πρόσωπα, μητέρες με παιδιά στην άγκαλιά τους, συνθέσεις, γυμνά. Σέ μερικά από τά έργα της ομάδας αυτής, όπως την *Προσωπογραφία Γυναίκας* από τό 1949 της Συλλογής Αντώνη Παπαδημητρίου, συνδυάζονται θαυμάσια ρεαλιστικά και ιδεαλιστικά στοιχεία για νά δώσουν ένα σύνολο που διακρίνεται για την ευγένεια του χρώματος και την καθαρά ποιητική πνοή του. Αλλά την ίδια πρώιμη περίοδο της καλλιτεχνικής του δημιουργίας ό Μαγκανάρης δεν περιφρονεί και τά άφηρημένα ρεύματα, τόσο την γεωμετρική άφαιρέση όσο και την έξπρεσιονιστική, όπως δηλώνουν μερικά έργα του. Φαίνεται όμως ότι δεν παρασύρεται προς αυτήν την κατεύθυνση, αφού με την τονισμένη σχηματοποίηση και με έργα σαν τό *Θημωνιά* του 1955, *Αίγυπτος: ή Λίμνη Μαριούτ* του 1958, *Ανθοδέσμη* του 1959, ό *Χαρταετός* του 1959, ή *Τρυφερότητα* του 1959 μαζί και με άλλα άκόμη φθάνει σε έξαιρετικά έκφραστικά άποτελέσματα.

Τήν περίοδο που άκολουθει, δηλαδή τά χρόνια 1963 - 1972, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ό Μαγκανάρης, χωρίς νά θυσιάσει έντελώς την όπτική πραγματικότητα αλλά και χωρίς νά παρασύρεται έντελώς προς τά άφηρημένα ρεύματα, πειραματίζεται σε διάφορες κατευθύνσεις, άκόμη και θεματογραφικές περιοχές. Πάντως, ένα στοιχείο που φαίνεται νά επικρατεί σε όλα τά θέματα τά όποια τον άπασχολούν, κεφάλια, τοπία, όλόσωμες ανθρώπινες μορφές, ζώα και διάφοροι συνδυασμοί, είναι ή όλο και μεγαλύτερη σχηματοποίηση και ό άλλοτε ουδέτερος και άλλοτε άκαθόριστος προβληματικός χώρος. Τήν όλο και πιο τονισμένη σχηματοποίηση την διαπιστώνει κανείς σαφέστερα - όπως και τον σκόπιμα άκαθόριστο χώρο - σε χαρακτηριστικές προσπάθειές του, τις ύδατογραφίες του, με *Τοπία* του 1969, τή σειρά με άλλα του 1966, και πολύ πιο ολοκληρωμένα στην *Πτήση* του 1970, όπου επικρατεί και ένα καθαρά προσωπικό σουρεαλιστικό μορφοπλαστικό ιδίωμα. Με όλα τά στοιχεία, προβληματικά και ύπαινκτικά, τά χρώματα γκριζα και γαλαζωπά, ψυχρά, στό σύνολο όλο έρωτηματικά. Φαίνεται ότι άκριβώς τό 1970 ό Μαγκανάρης άποφασίζει νά στραφεί σαφέστερα προς τον σουρεαλισμό, με την έμφαση στό αίνιγματικά και προβληματικά θέματα, τους περίεργους συνδυασμούς ανθρώπινης μορφής και αρχιτεκτονικών τύπων, σε έργα με τίτλο *Άνθρωπος και Περιβάλλον* ζωγραφισμένα την ίδια αυτή χρονιά. Τά ίδια ουσιαστικά στοιχεία έχουμε και σε ύδατογραφίες με τοπία του 1972, στις όποιες και πάλι δεν εικονίζονται συγκεκριμένα τοπία, αλλά φανταστικά, με ιδιαίτερη έμφαση πάλι σε κάθε είδους χρωματικούς συνδυασμούς.

Στήν ίδια κατεύθυνση όλο και σαφέστερα κινούνται οι προσπάθειες του καλλιτέχνη και την περίοδο που άκολουθει τά χρόνια 1973-1983. Τώρα μάλιστα ό,τι κάνει μεγαλύτερη έντύπωση από τό καθαρά προσωπικό μορφοπλαστικό σουρεαλιστικό ιδίωμα του καλλιτέχνη, είναι κοντά στά άλλα και ό περισσότερο τονισμένος ποιητικός χαρακτήρας του συνόλου. Αυτό τό διαπιστώνει κανείς καλύτερα σε έργα σαν τό *Η Θεά του Κίτρινου Θάμνου* του 1967- 68, όπου όλα δίνονται άποσπασματικά και ύπαινκτικά και είναι τό χρώμα, ιδιαίτερα τά προς τό καφέ και τά πορτοκαλί, που σε συνδυασμό και με τον προβληματικό χώρο, δίνουν μια καθαρά ποιητική διάσταση στό σύνολο. Σαφέστερα άκόμη στην σχηματοποίηση βασίζονται έργα σαν τό *Στήν Άγκάλη* του 1973, στό όποιο τό θέμα Μητέρα και Παιδί έμφανίζονται σαν ένα ένιαιο καμπυλόμορφο σύνολο. Μάλιστα από τώρα έχουμε μια όλο και μεγαλύτερη άξιοποίηση των

καμπυλομόρφων θεμάτων, που δίνουν και νέες εκφραστικές προεκτάσεις στη ζωγραφική του. Επίσης, από τώρα όλο και περισσότερο ο καλλιτέχνης περιορίζει στις περισσότερες προσπάθειες του την χρωματική επένδυση στα γκριζόχρωμα, τα γαλαζωπά και σε μερικές περιπτώσεις τα ανοιχτά καφέ χρώματα. Τόν τρόπο με τον οποίο ο καθαρά προσωπικός σουρεαλισμός του βασίζεται και στα προβληματικά και ύπαινικτικά χαρακτηριστικά τον διαπιστώνει κανείς σε χαρακτηριστικά του έργα όπως το *Γυναίκα-Νησί* του 1969, το *Βολή* και το *Μάτι* - και αυτά του 1970, το *Βότσαλα* του 1972-73, το *Παιχνίδισμα του Φωτός* 1972-74, το *Συμπληγάδες* του 1973-74 και άλλα ακόμη. Χρησιμοποιεί τα καμπυλόμορφα θέματα που έχουν σαν αφητηρία πέτρες, σε έργα σαν το *Συνεύρεση* του 1974 και το *Έρωτας και Θάνατος* του 1975, όπου πέρα από τις θεματογραφικές αξίες είναι και ο χώρος προβληματικός, ύπαινικτικός και αδιαπέραστος, ενώ χρησιμοποιεί μόνο γκριζωπά και ανοιχτά καφέ χρώματα, με ιδιαίτερη έμφαση στις τονικές διαβαθμίσεις. Σε μία σειρά έργων που ακολουθούν φαίνεται ότι ο καλλιτέχνης δεν ενδιαφέρεται να φτάσει σε αντιστοιχία τίτλου και εικόνας, όπως στα έργα *Πρυμνηδόν*, *Οκλαδόν*, *Καρτερία*, *Μητρότητα*, *Μοναξιά*, όλα του 1974-75. Στα έργα έχουμε περίεργους μορφικούς συνδυασμούς με αφητηρία πέτρες, που παρουσιάζονται πάντα σε ένα απροσδιόριστο και προβληματικό χώρο και πλησιάζουν τους τύπους έργων ενός άλλου σουρεαλιστή δημιουργού, του Ύβ Ταυγκί. Στο ίδιο ουσιαστικά κλίμα κινούνται πολλές χαρακτηριστικές εργασίες του από τα χρόνια 1975-83, με προσπάθειες που επιδιώκεται ή οποιαδήποτε σχέση θέματος και τίτλου. Μάλιστα, σε πολλά από αυτά φαίνεται ότι ο καλλιτέχνης έχει σαν αφητηρία την ανθρώπινη μορφή, όπως στο *Αντοχή* του 1977, το *Αγνάντεμα* του 1978-80, το *Μητρότητα*, το *Πέτρες*, το *Γίγαντες*, το *Γυναίκα και Ήλιος*, όλα από τα χρόνια 1978-1980. Στην ίδια κατεύθυνση είναι και άλλα έργα από τα χρόνια 1975-1985, όπως το *Παρά θίνα*, το *Τα Νώτα*, το *Στοργή*, το *Πέτρες* που ουσιαστικά εμφανίζεται σαν διαφοροποιήσεις παλαιότερων προσωπικών τύπων του καλλιτέχνη. Και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι κατά την περίοδο αυτή ο Μαγκανάρης ολοκληρώνει το καθαρά προσωπικό του σουρεαλιστικό μορφοπλαστικό ιδίωμα με τα ύπαινικτικά στοιχεία, τον προβληματικό χώρο και τους φανταστικούς συνδυασμούς, που ακόμη και όταν έχουν σαν αφητηρία την οπτική πραγματικότητα, - πέτρες σύννεφα και άλλα - την μεταφέρουν σε μία έξωπραγματική, υπεπραγματική με τύπους της φαντασίας.

Με τα έργα της τελευταίας περιόδου της καλλιτεχνικής του δημιουργίας, αυτής των χρόνων 1984-2006, έχουμε την ολοκλήρωση και τις τελικές διατυπώσεις όλων των αναζητήσεών του. Μάλιστα τώρα μπορεί να σημειώσει κανείς και την συγκεκριαλαίωση όλων των παλαιότερων προσπαθειών του και την κατάληξη σε μία εκφραστική ένότητα. Την πορεία για όλο και μεγαλύτερη απλοποίηση και σχηματοποίηση την έχουμε σαν χαρακτηριστικά σχέδια του καλλιτέχνη, στα οποία έχει εργαστεί μετά το 1984 με θεματική αφητηρία το ανθρώπινο πρόσωπο και γενικά την ανθρώπινη μορφή. Τα ίδια μορφοπλαστικά χαρακτηριστικά τα έχουμε και σε έλαιογραφίες του, όπου φυσικά δίνει τον τόνο ή προσωπική σουρεαλιστική διατύπωση, με την σκόπιμη θεματική άοριστία, τον προβληματικό χώρο και τα τυπικά ύπαινικτικά στοιχεία σε πολλές περιπτώσεις. Και στις προσπάθειες αυτές λανθάνει με τον ένα ή τον άλλον τρόπο ή ανθρώπινη μορφή, ορθία, καθιστή ή και ξαπλωμένη. Η καθαρά σουρεαλιστική κατεύθυνση τονίζεται και από τον τρόπο με τον οποίο παρεμβάλλονται και άλλα θέματα - φυτά και άλλα - που δίνουν και νέες εκφραστικές διαστάσεις στα έργα του. Αυτά τα σημειώνει κανείς σε έργα σαν το *Πέτρες - Βλάστηση* το *Πέτρες - Λουλούδι*, και τα δύο του 1988, το *Ασφοδέλι* του 1989, το *Κέρας* του 1990, έργο στο οποίο συνδυάζονται τα σκληρά όξειγώνια διαγώνια θέματα με τα βιόμορφα και καμπυλόμορφα. Αλλά δεν υπάρχει αμφιβολία ότι και την περίοδο αυτή ο καλλιτέχνης δεν θυσιάζει την ανθρώπινη μορφή, το ανθρώπινο σώμα, σαν αφητηρία, σε χαρακτηριστικά του έργα, όπως το *Τροφός* του 1990, το *Τιτάνας* του 1977, το *Πέτρες - Βλάστηση* του 1990-92, το *Πέτρες - Ζωή* του

ΑΝΑΠΛΟΥΣ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ & ΜΟΡΦΩΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

1990, και σαφέστερα ακόμη στο *Στήν Ακρογιαλιά* του 1990 με την ξαπλωμένη γυναικεία μορφή σε κάποια παραλία. Πάντως, αυτό που κάνει ιδιαίτερη εντύπωση στις περισσότερες από τις τελευταίες προσπάθειες του Μαγκανάρη, κοντά στην σουρεαλιστική φωνή και την χρησιμοποίηση του ανθρώπινου σώματος με πάντα προβληματικό και ύπαινικτικό τρόπο, είναι και η τάση του για μνημειακοποίηση. Αυτό διαπιστώνεται σε έργα σαν τό *Ο Θάνατος του Ηρακλή* του 1992, τό *Η Έκλειψη* του 1993-4, τό *Επικοινωνία* του 1998-2000 και τό *Ζευγάρι* του 2005, όπου και πάλι επιστρέφει στην προβληματική απόδοση των δύο σωμάτων, ανδρικού και γυναικείου, και στην έμφαση στα βιόμορφα και καθαρά καμπυλόμορφα θέματα.

Δημιουργός με μόνιμες ανησυχίες ο Γιάννης Μαγκανάρης σε όλες τις φάσεις της καλλιτεχνικής του δημιουργίας, διακρίνεται για την έκταση και τον χαρακτήρα των αναζητήσεών του. Χωρίς να περιορίζεται σε καμιά συγκεκριμένη στυλιστική κατεύθυνση και καμιά περιορισμένη θεματογραφική περιοχή, μάς έχει δώσει χαρακτηριστικά και σημαντικά έργα. Μιά ζωγραφική που χρησιμοποιεί με καθαρά προσωπικό τρόπο τό σουρεαλιστικό μορφοπλαστικό λεξιλόγιο, για να μάς δώσει σύνολα που διακρίνονται για την ειλκρίνεια και την εκφραστική τους αλήθεια, την άμεσότητα, την πηγαιότητα και τον πλοῦτο των διατυπώσεών τους. Έργα, που χωρίς να αϊφνιδιάζουν τον θεατή, τον πείθουν για την ποιότητα, τον χαρακτήρα και την ποιητική διάσταση της φωνής τους.

Φεβρουάριος 2010

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ Α. ΧΡΗΣΤΟΥ
Όμότιμος Καθηγητής της Ιστορίας της Τέχνης
Ακαδημαϊκός